HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

26 mai 2011 *

În cauza C-293/10,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Landesgericht Innsbruck (Austria), prin decizia din 22 aprilie 2010, primită de Curte la 14 iunie 2010, în procedura

Gebhard Stark

împotriva

D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG,

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul J.-C. Bonichot, președinte de cameră, domnii K. Schiemann, L. Bay Larsen, doamnele C. Toader (raportor) și A. Prechal, judecători,

avocat general: doamna V. Trstenjak,
grefier: domnul A. Calot Escobar,

* Limba de procedură: germana.

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru domnul Stark, de H. Kofler, Rechtsanwalt;

— pentru D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG, de E. R. Karauscheck, Rechtsanwalt;

— pentru guvernul austriac, de domnul E. Riedl, în calitate de agent;

— pentru Comisia Europeană, de domnul K.-Ph. Wojcik și de doamna N. Yerrell, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 4 alineatul (1) din Directiva 87/344/CEE a Consiliului din 22 iunie 1987 de coordonare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind asigurarea de protecție juridică (JO L 185, p. 77, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 186).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între societatea de asigurări D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG (denumită în continuare „D.A.S."), pe de o parte, și domnul Stark, pe de altă parte, având ca obiect în special validitatea unei clauze cuprinse în condițiile generale de asigurare de protecție juridică, potrivit căreia asigurătorul își poate limita prestațiile în temeiul acestei asigurări la rambursarea sumei solicitate în mod normal de un avocat stabilit în localitatea în care se află sediul instanței sesizate cu o cauză care se încadrează în domeniul de aplicare al asigurării amintite.

Cadrul juridic

Reglementarea Uniunii

3 În al unsprezecelea considerent al Directivei 87/344 se afirmă:

„întrucât interesul persoanei cu asigurare de protecție juridică impune ca aceasta să poată să își aleagă un avocat sau o altă persoană cu calificări corespunzătoare în conformitate cu legislația națională, în cadrul oricărei proceduri judiciare sau administrative și ori de câte ori apare un conflict de interese".

4 Articolul 1 din această directivă prevede:

„Scopul prezentei directive este de a coordona actele cu putere de lege și actele administrative privind asigurarea de protecție juridică [...] pentru a facilita exercitarea efectivă a libertății de stabilire și pentru a preveni într-o cât mai mare măsură orice conflict de interese datorat, în special, faptului că asigurătorul asigură un alt asigurat

sau asigură asiguratul atât pentru protecția juridică, cât și pentru altă clasă [...] și pentru a permite soluționarea unui astfel de conflict, în cazul apariției acestuia."

5 Articolul 2 alineatul (1) din directiva menționată are următorul cuprins:

„Prezenta directivă se aplică asigurării de protecție juridică. Aceasta constă în asumarea angajamentului, contra plății unei prime, de a suporta cheltuielile procedurii judiciare și cheltuielile furnizării altor servicii legate direct de acoperirea dată de asigurare, în special cu scopul de a:

— compensa prejudiciul suferit de asigurat, printr-o soluționare pe căi amiabile sau printr-o procedură civilă sau penală;

— apăra sau reprezenta asiguratul în proceduri civile, penale, administrative sau de altă natură sau în legătură cu orice plângere împotriva acestuia."

6 Articolul 4 alineatul (1) din aceeași directivă prevede:

„Orice contract de asigurare de protecție juridică recunoaște în mod explicit că:

(a) în cazul în care se face apel la un avocat sau la orice altă persoană cu calificare corespunzătoare potrivit legislației interne, pentru a apăra, a reprezenta sau a servi interesele persoanei asigurate în orice procedură judiciară sau administrativă, persoana asigurată are libertatea de a alege;

(b) persoana asigurată are libertatea să aleagă un avocat sau, în cazul în care preferă în mod expres și în măsura în care o permite legislația internă, orice altă persoană cu calificările corespunzătoare, pentru a-i servi interesele ori de câte ori survine un conflict de interese."

Reglementarea națională

7 Potrivit articolului 23 alineatul 1 din Legea privind onorariile de avocat (Rechtsanwaltstarifgesetz, denumită în continuare „RATG"), plata anumitor prestații accesorii efectuate de avocat în litigiile în materie civilă se face pe baza unui tarif forfetar unitar.

8 În conformitate cu articolul 23 alineatul 5 din RATG, partea din tariful unitar corespunzătoare acestor prestații se dublează însă atunci când avocatul execută prestația într-o localitate diferită de cea în care se află sediul cabinetului său.

9 Legiuitorul austriac a transpus articolul 4 din Directiva 87/344 prin articolul 158k din Legea privind contractele de asigurări (Versicherungsvertragsgesetz, denumită în continuare „VersVG"), care este redactat după cum urmează:

„(1) Asiguratul are dreptul să aleagă în mod liber o persoană care are calificarea profesională corespunzătoare pentru a reprezenta părțile în vederea reprezentării sale în orice procedură judiciară sau administrativă. În plus, asiguratul poate alege în mod liber un avocat pentru a-i apăra în orice alt mod interesele legale în cazul existenței unui conflict de interese cu asigurătorul.

(2) În contractul de asigurare se poate prevedea că asiguratul nu poate alege să fie reprezentat într-o procedură judiciară sau administrativă decât de persoanele care au calificarea profesională corespunzătoare pentru a reprezenta părțile al căror cabinet este situat în localitatea în care se află sediul autorității judiciare sau administrative competente să soluționeze procedura respectivă în primă instanță. În cazul în care în acea localitate nu își au cabinetele cel puțin patru asemenea persoane, dreptul de alegere se extinde la persoanele din circumscripția Gerichtshof erster Instanz [tribunalul de primă instanță] în care are sediul autoritatea menționată anterior.

[…]"

Acțiunea principală și întrebarea preliminară

10 Domnul Stark și D.A.S. au încheiat un contract de asigurare de protecție juridică în anul 1997. Contractul cuprindea, printre altele, protecția juridică în fața instanțelor pentru litigii de muncă în ceea ce privește conflictele de dreptul muncii și, ca prestație suplimentară, o asigurare de protecție juridică pentru persoanele care desfășoară în mod secundar o activitate independentă.

11 Acest contract se întemeia pe condițiile generale ale asigurării de protecție juridică (Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung) din anul 1997 (denumite în continuare „ARB 97"). Clauza 10 din acestea, care decurge direct din articolul 158k din VersVG, este redactată astfel:

„1) Asiguratul are dreptul să aleagă în mod liber o persoană care are calificarea profesională corespunzătoare pentru a reprezenta părțile (avocat, notar etc.) în vederea reprezentării sale în fața instanțelor sau a autorităților administrative. Asigurătorul este obligat să informeze asiguratul cu privire la dreptul său de a alege de

îndată ce acesta din urmă solicită suportarea de către asigurător a costurilor pentru inițierea unei proceduri administrative sau judiciare.

[…]

3) Dreptul de [a-și] alege [reprezentantul] prevăzut la punctul 1) [...] vizează numai persoane care au cabinetul în localitatea în care se află sediul instanței sau al autorității administrative competente să soluționeze procedura respectivă în primă instanță. În cazul în care în localitatea în care se află sediul instanței sau al autorității administrative respective nu își au cabinetele cel puțin patru astfel de persoane, dreptul de a alege se extinde la persoanele care au calificarea profesională corespunzătoare pentru a reprezenta părțile din circumscripția Landesgericht [tribunalul regional] competent.

[…]”

12 Din decizia de trimitere rezultă că, prin hotărârea din 16 decembrie 2009, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă) a validat în principiu obiectivele urmărite prin articolul 158k alineatul (2) din VersVG, apreciind că punctul 3) al clauzei 10 menționate trebuie să fie interpretat în sensul că asiguratul poate alege și un avocat stabilit în afara localității în care se află sediul instanței, în cazul în care acesta se angajează să factureze cheltuielile și onorariile la același nivel la care le-ar factura un avocat stabilit în localitatea în care se află sediul instanței de prim grad competente.

13 Domnul Stark locuiește la Landeck (Austria), localitate situată la aproximativ 600 de kilometri distanță de Viena. La 24 martie 2006, acesta, împreună cu alte patru persoane, a formulat o acțiune la Arbeits- und Sozialgericht Wien (Tribunalul pentru litigii de muncă și securitate socială din Viena) împotriva fostului angajator. Pentru a-și asigura reprezentarea în fața acestei instanțe, domnul Stark și ceilalți reclamanți au mandatat în mod liber un avocat cu cabinetul în Landeck.

14 Prin scrisoarea din 8 mai 2006 adresată acestui avocat, D.A.S. a confirmat că urma să acopere cheltuielile referitoare la procedura judiciară inițiată la Arbeits- und Sozialgericht Wien, precizând totodată că se va limita să acopere cheltuielile pe care le facturează în mod obișnuit un avocat stabilit în localitatea în care se află sediul acestui tribunal.

15 Avocatul domnului Stark a răspuns prin intermediul unui e-mail din aceeași zi că nu va aplica tariful unui avocat cu cabinetul în raza teritorială a tribunalului, din moment ce costurile pe care le implică faptul că trebuie să pledeze la Viena sunt foarte ridicate pentru cabinetul său.

16 În cadrul ședinței din 4 iulie 2008 desfășurate la Arbeits- und Sozialgericht Wien, părțile la respectiva procedură au încheiat o tranzacție judiciară.

17 Pentru prestațiile din cadrul respectivei proceduri, D.A.S. a plătit avocatului domnului Stark suma de 5782,19 euro corespunzătoare cheltuielilor și onorariului unui avocat stabilit în raza teritorială a Arbeits- und Sozialgericht Wien, dar acestea nu au fost calculate în funcție de tariful unitar dublu prevăzut la articolul 23 alineatul 5 din RATG, ci în funcție de tariful unitar simplu care decurge din dispozițiile articolului 23 alineatul 1 din RATG. Această sumă nu acoperea valoarea totală a cheltuielilor și a onorariului facturate domnului Stark de avocatul său.

18 Prin cererea din 27 februarie 2009, D.A.S. l-a chemat în judecată pe domnul Stark la Bezirksgericht Landeck (Tribunalul Cantonal din Landeck), solicitând instanței obligarea acestuia la plata unei prime în cuantum de 211,46 euro datorate în temeiul contractului de asigurare de protecție juridică încheiat între părți.

19 Domnul Stark a opus acestei cereri o excepție referitoare la faptul că a operat compensația întemeiată pe o creanță de 3000 de euro corespunzătoare sumei rămase

neplătite din costul prestațiilor avocatului care i-a asigurat apărarea în cadrul procedurii desfășurate la Arbeits- und Sozialgericht Wien, ținând seama de aplicarea tarifului unitar dublu prevăzut la articolul 23 alineatul 5 din RATG. Astfel, acesta a invocat problema luării în considerare, în cadrul asigurării de protecție juridică încheiate cu D.A.S., a diferenței dintre tariful unitar simplu și tariful unitar dublu pentru prestațiile avocatului său corespunzătoare celor cinci ședințe care s-au desfășurat la instanța menționată. În susținerea acestei excepții, domnul Stark a arătat că dispoziția prevăzută la articolul 158k alineatul (2) din VersVG, precum și clauza 10 punctul 3) din ARB 97 ar fi contrare dreptului Uniunii.

20 Bezirksgericht Landeck a admis cererea formulată de D.A.S., respingând excepția privind compensația invocată de domnul Stark și, în consecință, l-a obligat pe acesta să plătească D.A.S. suma de 211,46 euro, precum și dobânzile aferente. În decizia pronunțată, Bezirksgericht Landeck a considerat că dreptul Uniunii nu împiedică aplicarea articolului 158k alineatul (2) din VersVG, care nu ar avea ca efect limitarea libertății de alegere, ci ar impune numai o restricție financiară avocatului stabilit în afara localității în care se află sediul instanței.

21 Domnul Stark a formulat apel împotriva acestei decizii la instanța de trimitere, invocând din nou faptul că articolul 4 din Directiva 87/344 s-ar opune aplicării articolului 158k alineatul (2) menționat.

22 În aceste condiții, Landesgericht Innsbruck a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 4 alineatul (1) din Directiva 87/344/CEE trebuie interpretat în sensul că se opune articolului 158k alineatul (2) [din VersVG] și unei clauze întemeiate pe acesta cuprinse în condițiile generale ale unei întreprinderi de asigurare de protecție juridică potrivit căreia se poate conveni ca asiguratul să poată alege, pentru a fi reprezentat într-o procedură administrativă sau judiciară, numai persoane care au calificarea profesională corespunzătoare pentru reprezentarea părților cu cabinetul în localitatea în

care se află sediul instanței sau al autorității administrative competente să soluționeze procedura respectivă în primă instanță?"

Cu privire la întrebarea preliminară

23 Prin intermediul întrebării formulate, Landesgericht Innsbruck ridică, în esență, problema dacă articolul 4 alineatul (1) din Directiva 87/344 se opune unei reglementări naționale în temeiul căreia se poate conveni ca asiguratul să poată alege, pentru a fi reprezentat într-o procedură administrativă sau judiciară, numai persoane care au calificarea profesională corespunzătoare pentru reprezentarea părților cu cabinetul în localitatea în care se află sediul instanței sau al autorității administrative competente să soluționeze procedura respectivă în primă instanță.

Cu privire la admisibilitate

24 Potrivit guvernului austriac, întrebarea adresată este ipotetică, deoarece rezultatul procedurii nu ar depinde de răspunsul la această întrebare, dat fiind că dreptul pârâtului de a-și alege în mod liber un avocat nu ar fi fost efectiv restrâns.

25 În această privință, potrivit unei jurisprudențe constante, refuzul de a se pronunța asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională nu poate interveni decât atunci când este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt sau de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care îi sunt adresate

(a se vedea în special Hotărârea din 24 iunie 2008, Commune de Mesquer, C-188/07, Rep., p. I-4501, punctul 30).

26 Or, astfel cum s-a arătat la punctele 18-21 din prezenta hotărâre, soluția acțiunii principale depinde tocmai de aspectul dacă este compatibil cu articolul 4 alineatul (1) din Directiva 87/344 faptul că domnului Stark nu i-au fost rambursate toate cheltuielile și onorariile facturate de avocatul său, contrar situației în care și-ar fi ales un avocat cu cabinetul în Viena.

27 Așadar, interpretarea acestei dispoziții din dreptul Uniunii îi este necesară instanței de trimitere pentru a soluționa acțiunea principală. Prin urmare, excepția de inadmisibilitate ridicată de guvernul austriac trebuie să fie respinsă.

Cu privire la fond

28 Trebuie menționat că atât din al unsprezecelea considerent al Directivei 87/344, cât și din articolul 4 alineatul (1) din aceasta rezultă că interesul persoanei cu asigurare de protecție juridică impune ca aceasta să poată să își aleagă un avocat sau o altă persoană cu calificări corespunzătoare în conformitate cu legislația națională, în cadrul oricărei proceduri judiciare sau administrative.

29 Cu privire la acest aspect, Curtea s-a pronunțat deja în sensul că această dispoziție care prevede libera alegere a reprezentantului are o aplicabilitate generală și o valoare obligatorie (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 septembrie 2009, Eschig, C-199/08, Rep., p. I-8295, punctul 47).

30 Rezultă că o reglementare națională precum cea în cauză în acțiunea principală, astfel cum a fost interpretată prin hotărârea din 16 decembrie 2009 a Oberster Gerichtshof, menționată la punctul 12 din prezenta hotărâre, nu poate restrânge această libertate de alegere exclusiv la avocații care au cabinetul în localitatea în care se află sediul instanței sau al autorității administrative competente să soluționeze procedura în primă instanță sau exclusiv la avocații care se angajează să factureze cheltuielile și onorariile la același nivel la care le-ar factura cei dintâi.

31 Totuși, la punctele 65 și 66 din Hotărârea Eschig, citată anterior, Curtea a constatat că directiva menționată nu urmărește o armonizare completă a normelor aplicabile contractelor de asigurare de protecție juridică, astfel încât, în stadiul actual al dreptului Uniunii, statele membre continuă să aibă libertatea de a determina regimul aplicabil în privința contractelor respective, cu condiția ca aceasta să se realizeze cu respectarea dreptului menționat și, în special, a articolului 4 din Directiva 87/344.

32 Astfel, problema întinderii acoperirii cheltuielilor legate de intervenția unui reprezentant, care este în cauză în acțiunea principală, nu este expres reglementată în această directivă. Într-adevăr, nici dispozițiile directivei, nici considerentele acesteia nu permit să se constate că stabilirea sumei care trebuie acordată de întreprinderea de asigurare de protecție juridică pentru acoperirea cheltuielilor efectuate de persoana mandatată să reprezinte asiguratul este reglementată în această directivă.

33 Prin urmare, libertatea de alegere în sensul articolului 4 alineatul (1) din Directiva 87/344 nu implică obligația statelor membre de a impune asigurătorilor acoperirea integrală, în orice circumstanță, a cheltuielilor efectuate în cadrul apărării unui asigurat, indiferent de locul în care este stabilită persoana care are calificările profesionale necesare pentru reprezentarea acestuia în raport cu sediul instanței sau al autorității administrative competente să soluționeze un litigiu, cu condiția ca această libertate să nu fie lipsită de conținut. Aceasta ar fi situația în cazul în care limitarea adusă obligației de a suporta aceste cheltuieli ar face practic imposibilă o alegere rezonabilă a unui reprezentant de către asigurat. În orice caz, instanțele naționale sesizate

eventual cu privire la acest aspect trebuie să verifice dacă nu există o limitare de acest tip.

34 Pe de altă parte, o reglementare națională precum cea în cauză în acțiunea principală nu exclude libertatea părților contractante de a conveni că asigurarea de protecție juridică acoperă și rambursarea cheltuielilor legate de intervenția unor reprezentanți care nu sunt stabiliți în localitatea în care se află sediul instanței competente în schimbul, eventual, al plății de către asigurat a unei prime mai ridicate.

35 În speță, domnul Stark a avut posibilitatea să își aleagă avocatul fără ca asigurătorul să se opună acestei alegeri. În plus, el nu ar trebui să suporte decât cheltuielile legate de distanța dintre cabinetul avocatului său și locul în care se află sediul instanței competente, ceea ce, sub rezerva verificărilor care trebuie efectuate în această privință de instanța de trimitere, nu apare, în general, ca fiind de natură să îngrădească libertatea de alegere a avocatului.

36 Având în vedere ansamblul considerațiilor precedente, urmează să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 4 alineatul (1) din Directiva 87/344 trebuie să fie interpretat în sensul că nu se opune unei dispoziții naționale în temeiul căreia se poate conveni ca persoana care a încheiat o asigurare de protecție juridică să poată alege, pentru a fi reprezentată într-o procedură administrativă sau judiciară, numai persoane care au calificarea profesională corespunzătoare pentru reprezentarea părților cu cabinetul în localitatea în care se află sediul instanței sau al autorității administrative competente să soluționeze procedura respectivă în primă instanță, cu condiția ca, pentru a nu lipsi de conținut libertatea de alegere de către asigurat a persoanei pe care o mandatează să îl reprezinte, această limitare să nu privească decât întinderea acoperirii de către întreprinderea de asigurare de protecție juridică a cheltuielilor legate de intervenția unui reprezentant și ca despăgubirea plătită efectiv de această întreprindere de asigurare să fie suficientă, aspecte care trebuie verificate de instanța de trimitere.

Cu privire la cheltuielile de judecată

37 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

Articolul 4 alineatul (1) din Directiva 87/344/CEE a Consiliului din 22 iunie 1987 de coordonare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind asigurarea de protecție juridică trebuie să fie interpretat în sensul că nu se opune unei dispoziții naționale în temeiul căreia se poate conveni ca persoana care a încheiat o asigurare de protecție juridică să poată alege, pentru a fi reprezentată într-o procedură administrativă sau judiciară, numai persoane care au calificarea profesională corespunzătoare pentru reprezentarea părților cu cabinetul în localitatea în care se află sediul instanței sau al autorității administrative competente să soluționeze procedura respectivă în primă instanță, cu condiția ca, pentru a nu lipsi de conținut libertatea de alegere de către asigurat a persoanei pe care o mandatează să îl reprezinte, această limitare să nu privească decât întinderea acoperirii de către întreprinderea de asigurare de protecție juridică a cheltuielilor legate de intervenția unui reprezentant și ca despăgubirea plătită efectiv de această întreprindere de asigurare să fie suficientă, aspecte care trebuie verificate de instanța de trimitere.

Semnături